

Pygmalion

PŘELOŽIL PETR ELIÁŠ
GEORGE BERNARD SHAW

Pygmalion

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cooboo.cz
www.albatrosmedia.cz

George Bernard Shaw

Pygmalion – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Pygmalion

GEORGE BERNARD SHAW

Přeložil Petr Eliáš

CooBoo Classics svazek 15

COO
BOO

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na www.restorio.cz.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Edici řídí Barbora Vrátilová

Epilogue © Hana Ulmanová, 2025

Translation © Petr Eliáš, 2025

Cover design © Hana Mičková, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-7498-851-6

ISBN e-knihy 978-80-7498-989-6 (1. zveřejnění, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7498-990-2 (1. zveřejnění, 2025) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7498-988-9 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

Technická poznámka

Věrná inscenace hry *Pygmalion*, jak je zanesena v tomto vydání, je technicky možná pouze na filmovém plátně nebo na jevišti vybaveném mimořádně složitým mechanismem. Pro inscenaci v obyčejných divadlech je třeba scény oddělené hvězdičkami vypustit.

Předmluva ke hře *Pygmalion*

Profesor fonetiky

Jak posléze sami naznáte, *Pygmalion* si spíše než předmluvu žádá doslov, kterýžto jsem na patřičné místo připsal.

Angličané nemají ke svému jazyku pražádnou úctu a nedovedou své děti k tomu, aby mluvily správně. Děti nedovedou správně hláskovat, protože nemají než staré cizí abecedy, z níž jen souhlásky – a to ještě ne všechny – mají jakoukoli danou zvukovou podobu. Proto se nikdo nemůže čtením výslovnost naučit, a kdykoli jeden Angličan otevře ústa, je zaručeno, že přinejmenším jednoho dalšího Angličana popudí. Většina evropských jazyků je nyní cizincům dostupná černá na bílém, jen angličtinu a francouzštinu nemají v této podobě k dispozici ani Angličani a Francouzi. Ze všech reformátorů bychom tedy dnes nejvíce potřebovali zapáleného a energií nabitého fonetika: proto jsem jednoho takového učinil hrdinou lidové hry.

Podobní hrdinové volají po pozornosti už mnoho let. Když jsem se koncem sedmdesátých let 19. století začal o toto téma zajímat, význačný Alexander Melville Bell, tvůrce takzvané viditelné řeči, byl již v emigraci v Kanadě, kde jeho syn vynalezl telefon. Ale Alexander J. Ellis byl stále londýnským stařešinou a na impozantní hlavě ustavičně nosil sametovou čapku, za níž se na veřejných shromážděních velmi zdvořile omlouval. On a Tito Pagliardini, další veterán fonetiky, tvořili dvojici, kterou si nebylo možno

neoblíbit. Henry Sweet, tehdy mladík, postrádal jejich laskavou povahu. K obyčejným smrtelníkům byl asi tak vstřícný jako Ibsen nebo Samuel Butler. Jeho vynikající fonetické schopnosti (po mém soudu byl odborníkem ze všech největším) by ho předurčovaly k mimořádnému uznání a možná by mu i dovolily předmět svého studia popularizovat, nebýt jeho ďábelského pohrdání všemi akademickými hodnostáři a vůbec osobami, jež staví řečtinu nad fonetiku. Kdysi, v dobách, kdy v South Kensingtonu vyrostl Královský institut a impériem otřásal Joseph Chamberlain, přiměl jsem redaktora jednoho předního měsíčníku, aby si u Sweeta objednal článek o celostátním významu jeho oboru. Hotová stať obsahovala pouze krutě nactiutrhací útok na jistého profesora jazyka a literatury, jehož místo podle Sweeta patřilo jen a jen odborníkovi v oblasti fonetiky. Vzhledem k hanlivé povaze článku bylo nutno tento vrátit jako nevydatelný a já se musel vzdát svého snu, že na autora vrhnu světlo veřejného zájmu. Když jsem se s ním později po mnoha letech setkal, ke svému údivu jsem zjistil, že druhdy vcelku snesitelně vyhlížející mladík pouhým působením pohrdavé povahy změnil svůj vzhled a stala se z něj jakási chodící stížnost na Oxford a všechny jeho tradice. Zřejmě proti své vůli tu byl donucen k čemusi, co se nazývá docentura z fonetiky. Budoucnost fonetiky spočívá pravděpodobně v jeho žácích, kteří by za něj všichni dali ruku do ohně. Jeho samotného však nikdy nic nedokázalo přimět jakkoli se sžít s univerzitou, k níž však božím řízením přilnul s typickou oxfordskou náruživostí. Troufám si tvrdit, že v jeho pozůstalosti, pokud nějakou zanechal, jsou i satirické články, jež by mohly být po padesáti letech publikovány, aniž by napáchaly větší škody. Jsem toho názoru, že nebyl ani v nejmenším zlý člověk. Právě naopak, řekl bych. Jen nestrpěl hlupáky, a za hlupáky měl všechny učence, kteří nebyli zapálení fonetici.

Ti, kteří ho znali, ve třetím jednání odhalí narážku na kurzivní těsnopis, jímž psal pohlednice. Je možné, že se jej naučil z příručky, kterou vydalo nakladatelství Clarendon Press a prodávalo ji za čtyři šilinky a šest pencí. Pohlednice, které popisuje paní Higginsová, jsou podobné těm, které jsem dostával od Sweeta. Rozluštil jsem zvuk, který by Londýňan zapsal jako *zerr* a Francouz jako *seu*, a pak jsem se poněkud dopáleně doptával, co probůh znamená. Sweet s bezbřehým opovržením nad mou hloupostí odpověděl, že to zcela zřejmě je slovo *rezolutní*, neboť žádné jiné slovo, které takto zní a dává smysl v daném kontextu, v žádném jazyce, co jich na světě je, neexistuje. Bylo nad Sweetovu trpělivost, že méně znalí smrtelníci vyžadují obsáhlejší návod. Proto, přestože smyslem jeho kurzivního těsnopisu je, že dokáže dokonale zachytit všechny hlásky v jazyce, souhlásky i samohlásky, a že ruka nemusí dělat jiné tahy než ty jednoduché a plynulé, jimiž se píše písmena *m*, *n*, *u*, *l*, *p* a *q*, přičemž se dají črtat v tom nejpříhodnějším sklonu, jeho nešťastné odhodlání prosadit toto pozoruhodné a poměrně čitelné písmo též jako těsnopis jej v jeho vlastním provedení snižovalo na ten nejneproniknutelnější kryptogram. Jeho skutečným záměrem bylo dát našemu jazyku přesné a čitelné písmo, které jej beze zbytku pokryje, ale z cesty ho svedlo jeho pohrdání Pitmanovým systémem těsnopisu, kterému říkal těsnopast. Pitmanův úspěch byl úspěchem obchodní organizace: každý týden vycházel článek o tom, že je třeba se Pitmana naučit, tiskly se laciné učebnice a pracovní sešity a přepisy proslovů k opisování a vznikaly školy, kde studentům dovednosti vštěpovali zkušení učitelé. Sweet si trh takhle uzpůsobit nedokázal. Byl jako Si-byla, která roztrhá papíry s proroctvím, protože se ho nikdo nedrží. Sweetova návodu za čtyři šilinky a šest pencí, vytištěného povětšinou jeho rukopisem, který se nikdy nedostal v širší známost, se možná jednou chopí nějaká organizace

a rozšíří ho tak, jako *The Times* rozšířily *Encyklopedii Britannicu*. Ale do té doby proti Pitmanovi rozhodně neuspěje. Já si za svůj život koupil tři výtisky a nakladatel mi sdělil, že kniha stále žije svým odloučeným životem a těší se dobrému zdraví. Já sám jsem se tomuto systému několikrát učil, a přece tyto řádky píšu Pitmanovým těsnopisem. Důvodem je, že moje sekretářka neumí Sweeta přepsat, neboť jí ve škole vštěpovali Pitmana. V Americe jsem mohl používat komerčně úspěšný Greggův těsnopis, který se inspiroval u Sweeta a jehož znaky se snadno psaly (Sweet by jej nazval kurzivní) a nebylo třeba je s geometrickou přesností vykreslovat jako u Pitmana, ale všechny systémy včetně toho Sweetova kazí fakt, že jsou vyvinuty pro zápis mluveného projevu, z něž není možno přesně odhalit psanou podobu a hranice slov. Úplný a přesný fonetický zápis není v běžném užití ani proveditelný, ani nutný, ale pokud rozšíříme abecedu do rozměrů ruské azbuky a budeme zapisovat foneticky jako Španělé, pokrok bude úžasný.

Pygmalion Higgins není vyobrazením Sweeta, jemuž by dobrodružství Elizy Doolittleové připadalo neskutečné. A přece se Sweet do hry otiskl, jak sami uvidíte. S Higginsovým zevnějškem a temperamentem by Sweet byl dokázal zažehnout i Temži. Takto se profesně otiskl do vývoje Evropy tak, že to, jak málo byl on sám osobně znám, a to, jak Oxford nedokázal plně docenit jeho věhlas, je pro zahraniční odborníky na jeho poli záhadou. Neviním z toho Oxford, myslím si totiž, že je v pořádku požadovat od svých odchovánků určitou společenskou vstřícnost (bůhví že to není nikterak přemrštěný požadavek), neboť já sice vím, jak je těžké pro geniálního muže, jenž se věnuje opomíjenému oboru, udržovat vstřícné a laskavé vztahy s muži, kteří jej podceňují a kteří vyhrazují ta nejlepší místa méně důležitým předmětům, jež vyučují bez nápadu a někdy i bez dostatečných vědomostí, ale pokud je zahrnuje vztekem a po-

hrdáním, nemůže od nich očekávat, že před něj budou vršit pocty.

O mladších generacích fonetiků toho vím málo. Nad ostatními vynikal Robert Bridges, jemuž Higgins možná vděčí za své sympatie k Miltonovi, ale i zde musím popřít jakoukoli snahu o věrné zachycení. Ale pokud se veřejnost díky této hře dozví, že jsou na světě lidé jako fonetici a že v současnosti patří k těm nejdůležitějším osobnostem v Anglii, poslouží hra dobrému účelu.

Rád bych se pochlubil tím, že *Pygmalion* slaví mimořádný úspěch jak na jevišti, tak na plátně, po celé Evropě a Severní Americe i doma. Je tak naléhavě a záměrně didaktická a její téma tak suché, že ji s bohapustým potěšením hodím na hlavu všem chytrákům, kteří papouškují stesky, že umění nemá nikdy být didaktické. Jenom to dokazuje mé tvrzení, že vynikající umění je naopak vždycky takové.

Konečně, ku povzbuzení lidí obtěžkaných přízvukem, který jim brání získat zaměstnání ve vyšších sférách, mohu dodat, že změna, již se profesor Higginsovi podařilo docílit u mladé květinářky, není ani nemožná, ani výjimečná. Taková dcera domovníka, již se podaří dosáhnout svého cíle a zahraje si španělskou královnu ve hře *Ruy Blas* v Théâtre-Français, je jen jednou z mnoha tisíc mužů a žen, kteří svlékli kůži svého přirozeného dialektu a naučili se mluvit jinak. Prodavači a prodavačky nebo sluhové a služky ve West Endu jsou bilingvní. Ale je třeba k věci přistoupit vědecky, jinak může uchazeč skončit hůř, než začal. Poctivý přízvuk z chudinské čtvrti je snesitelnější než pokusy člověka nevzdělaného ve fonetice napodobit plutokracii. Ambiciózní květinářky si po přečtení této hry nesmějí myslet, že se nepoučeným napodobováním mohou vydávat za vznešené dámy. Musí se znovu naučit abecedu, ale tentokrát od odborníka na fonetiku. Napodobováním budou jen pro smích.

OSOBY

DCERA / CLARA EYNSFORD HILLOVÁ
MATKA / PANÍ EYNSFORD HILLOVÁ
PŘIHLÍŽEJÍCÍ
FREDDY EYNSFORD HILL
KVĚTINÁŘKA / ELIZA DOOLITTLEOVÁ
PÁN / PLUKOVNÍK PICKERING
MUŽ SE ZÁPISNÍKEM / PROFESOR HENRY HIGGINS
OKOLOSTOJÍCÍ
SARKASTICKÝ DIVÁK
TAXIKÁŘ
PANÍ PEARCEOVÁ
ALFRED DOOLITTLE
PANÍ HIGGINSOVÁ
SLUŽKA
VOUSÁČ/NEPOMMUCK
KOMORNÍK
KOMORNÍK Z PRVNÍ PODESTY
KOMORNÍK Z DRUHÉ PODESTY
HOSTITELKA
HOSTITEL
KONSTÁBL
DRUHÝ KONSTÁBL